

УДК 338.1 : 334.728 (477.83)

ОЗНАКИ ВІДРОДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ПРІОРИТЕТНОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В. Галанець, к. е. н.

*Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Ключові слова: аграрна реформа, багатоукладна економіка, форми господарювання, ефективність.

Порівнюється динаміка виробництва валової продукції сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь у господарствах населення і сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтовуються переваги підприємств, концентрації виробництва. Запропоновано вважати пріоритетною формою господарювання сільськогосподарські підприємства, а не дрібні селянські господарства.

Постановка проблеми. Через низку об'єктивних і суб'єктивних причин аграрні реформування, які розпочалися після проголошення Україною суверенності, не дають очікуваних результатів. Допущено багато соціальних, правових, економічних, організаційних помилок і прорахунків, унаслідок чого галузь опинилася перед важко вирішуваними мікро- і макроекономічними проблемами. Основою системного відродження сільського господарств, збереження села і селянства має стати нова державна аграрна політика, здатна зберегти село від подальшого занепаду. Чимало вчених економістів-аграрників намагаються у своїх дослідженнях знайти причини недостатнього рівня використання потенційних можливостей агроформувань, вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного функціонування сільського господарства в умовах перехідної економіки. Вирішенням проблем аграрного виробництва займаються: В. Андрійчук, П. Березівський, Ю. Губені, О. Біттер, В. Липчук, Г. Черевко, П. Саблук, М. Шульський, В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб узагальнити досвід функціонування сільськогосподарських підприємств (включаючи фермерські господарства) і господарств населення, показати, хто краще господарює [3; 4].

Виклад основного матеріалу. У результаті проведених реформувань у Львівській області склалася багатоукладна сільська економіка, представлена різними формами господарювання (табл. 1).

Відповідно до структури форм господарювання відбулися зміни у виробництві валової продукції сільського господарства.

За 1990-2002 рр. (у порівнянних цінах 2000 р.) в сільськогосподарських підприємствах відбулося різке зменшення виробництва продукції сільського господарства і збільшення (не адекватне) в господарствах населення (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка кількості агроформувань у Львівській області, одиниць [1]

Форма господарювання	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2008 р. до 2000 р., %
Сільськогосподарські підприємства	1898	1825	1958	102,8
в т.ч.				
-господарські товариства	271	352	348	128,4
-приватні підприємства	159	215	265	166,6
-кооперативи	28	17	12	42,8
-фермерські господарства	1149	1194	1277	111,1
Господарства населення, тис. од.	401,4	578,8	322,7	80,5

Таблиця 2

Виробництво валової продукції сільського господарства у Львівській області за 1990-2002 рр. у порівнянних цінах 2000 р., млн. грн. [3, с. 64]

Категорія господарств	1990 р.	1995 р.	1998 р.	2000 р.	2002 р.	2002 р. до 1990 р.
Усі категорії	4032,9	2688,4	2401,2	2701,3	2862,3	71,0
Сільгосппідприємства (включаючи фермерів)	2215,1	949,0	423,0	298,2	278,6	12,5
Господарства населення	1817,8	1738,5	1978,2	2403,1	2583,7	142,1
Питома вага господарств населення у виробництві продукції	49,7	68,5	85,9	92,4	92,0	+51,9

Як видно з табл. 2, відбулося безпрецедентне скорочення виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (у 7,9 раза) і збільшення її виробництва в господарствах населення (на 42,1%). Питома вага виробництва продукції у господарствах населення зросла удвічі (з 45,7% до 90,3%).

Від „перемоги” приватного сектора Львівщина пережила ейфорію. Але насправді ніякої перемоги не було. Загальне виробництво валової продукції сільського господарства скоротилося на 29%.

Порівняння ефективності господарювання підприємств і господарств населення за рівнем рентабельності виробництва неможливе, оскільки в господарствах населення статистика не визначає рівня рентабельності, тому визначають обсяг виробництва з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво валової продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за категоріями підприємств (у порівнянних цінах 2005 р., тис. грн [2, с. 39]

Категорія господарств	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2008 р. до 2000 р., %
Усі категорії	339,4	392,2	401,2	118,2
в т.ч. сільгоспідприємства	54,2	138,7	356,8	638,3
господарства населення	780,0	481,5	415,6	56,9
Валова продукція				
рослинництва, усі категорії	163,4	181,2	204,4	125,1
в т.ч. сільгоспідприємства	33,3	70,0	164,6	494,3
господарства населення	341,7	226,4	217,5	63,6
Валова продукція				
тваринництва, усі категорії	176,0	201,6	196,6	111,7
в т.ч. сільгоспідприємства	20,9	67,7	192,2	919,6
господарства населення	388,2	255,1	198,1	51,0

Аналіз показує, що за збільшення виробництва валової продукції сільського господарства з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за період 2000-2008 рр. на 18,2%, в сільськогосподарських підприємствах воно зросло у 6,5 раза, в тому числі у тваринництві – в 9,2 раза. У господарствах населення виробництво валової продукції рослинництва зменшилося на 36,4%, тваринництва – на 49,0%.

У такій ситуації твердження, що господарства населення господарюють ефективніше, краще використовують землю, є нічим іншим як самообманом.

Останніми роками спостерігаємо перші ознаки відродження конкурентоспроможних оптимальних розмірів сільськогосподарських підприємств, в тому числі й фермерських господарств.

Параметри фермерських господарств змінюються в кращий бік (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка параметрів фермерських господарств Львівської області [6, с. 10]

Показник	1995 р.	2000 р.	2008 р.	2008 р. до 1995 р., %
Кількість господарств, од.	1189	1190	1089	91,5
Площа сільгоспугідь, тис. га	12,7	52,1	66,0	520,0
З розрахунку на господарство, га	10,6	44,8	61,0	575,5
Поголів'я великої рогатої худоби, гол.	3036	5889	7136	235,0
Поголів'я свиней, гол.	2280	1706	19904	873,0
Коні	513	76	494	99,3
Кількість тракторів, од.	119	642	191	160,5
Зернозбиральні комбайни, од.	1018	1055	999	98,1

Середні за розмірами землекористування сімейні фермерські господарства в декілька сотень гектарів із залученням до виконання сезонних робіт найманих працівників можуть ефективно спеціалізуватися на виробництві будь-якої продукції, постачаючи на ринок готові до споживання кінцеві продовольчі товари.

Позитивні зміни у функціонуванні сільськогосподарських підприємств Львівщини ще не можуть бути приводом до самозаспокоєння. Економічна ситуація тут продовжує бути напруженою (табл. 5).

Таблиця 5

Економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області [7, с. 4]

Показник	Рік						2008 р. до 1995 р., %
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	
Кількість (без фермерів), од.	639	624	365	322	193	227	35,5
в т.ч. збиткових	176	200	165	101	115	122	69,3
до загальної кількості, %	27,5	32,4	45,2	31,7	59,6	54,2	×
Рівень рентабельності (збитковості) від реалізації продукції сільського господарства	14,9	-18,2	79,0	22,6	34,0	24,0	×
Рівень рентабельності (збитковості) рослинництва	66,9	16,1	17,2	56,6	67,7	40,2	×
Рівень рентабельності (збитковості) тваринництва	-12,9	-43,0	-3,6	-11,3	-14,1	-8,4	×

Загалом похвалитися сільськогосподарським підприємствам нема чим. Половина є збитковими, збитковою є вся галузь тваринництва. Але перші зрушення в їх економічному розвитку дозволяють дійти висновку, що процес їх стагнації припиняється.

Висновки

1. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва, підвищення його ефективності можуть бути забезпечені лише на основі державного управління цими процесами, прийняттям нової державної аграрної політики.

Внаслідок стратегічної невизначеності процес становлення нової аграрної політики відбувається важко і складно, недосконало в соціальній, правовій та економічній площинах.

2. Одним із важливіших завдань у процесі аграрних реформувань є створення нових ринкових форм господарювання, формування різноукладності в сільському господарстві, трансформація старих укладів у нові – ринкові.

3. Цей процес триває й нині. Тільки за три останні роки (2005-2008 рр.) кількість приватних аграрних підприємств у Львівській області зросла з 215 до 265

(на 23%), фермерських господарств – з 1194 до 1277 (на 6,9%), а господарств населення зменшилася з 578,8 тис. до 322,7 тис. (на 44,3%).

4. Дрібні, технічно неоснащені господарства населення в епоху глобалізації аграрного виробництва неспроможні освоювати нові технології і досягнення науково-технічного прогресу, не можуть бути пріоритетною формою господарювання. Вони такою ніколи і не були, хіба що в уяві. Це підтверджує розрахунок виробництва валової продукції сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь.

5. Аналіз показує, що етап стагнації сільськогосподарських підприємств, спричинений помилками і промахами, допущеними в процесі аграрних реформувань, закінчується і розпочинається етап відтворення конкурентоспроможних, оптимального розміру підприємств, здатних до освоєння здобутків науково-технічного прогресу в умовах глобалізації аграрного виробництва.

6. Потреба в господарствах населення, які функціонують на базі самоексплуатації селянства, відпаде сама по собі, коли зникне на селі очевидне і приховане безробіття, коли селяни, що працюють у різних галузях економіки, стануть одержувати достойну заробітну плату, а сільськогосподарські підприємства – виробляти необхідну кількість продукції.

Бібліографічний список

1. Статистичний щорічник Львівської області. – Ч. 1. / Головне управління статистики у Львівській області за період 2000-2008 рр. – Львів, – 2009.
2. Сільське господарство Львівщини у 2008 році : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській обл. – Львів, 2009. – 172 с.
3. Галанець В. Г. Територіальні особливості розвитку регіонального АПК : монографія / В. Г. Галанець, М. С. Хом'як. – Львів : Українські технології, 2004. – 224 с.
4. Галанець В. Г. Економічна оцінка та перспективи розвитку форм господарювання в сільському господарстві Львівської області : монографія / В. Г. Галанець, О. Ф. Стасів. – Львів : Прес-експрес Львів, 2005. – 168 с.
5. Сільське господарство Львівщини у 2008 році : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2009. – 123 с.
6. Фермерські господарства Львівщини : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2009. – 111 с.
7. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області : стат. бюлетень. / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2009. – 21 с.

Галанець В. Признаки возрождения сельскохозяйственных предприятий как приоритетной формы хозяйствования

Сравнивается динамика производства валовой продукции сельского хозяйства на 100 гектаров сельскохозяйственных угодий в хозяйствах населения и сельскохозяйственных предприятиях. Обосновываются преимущества предприятий, концентрации производства. Предложено считать приоритетной

формой ведения хозяйства сельскохозяйственные предприятия, а не мелкие хозяйства населения.

Ключевые слова: аграрная реформа, многоукладная экономика, формы хозяйствования, эффективность.

Halanets V. Signs of revival of agricultural enterprises as a priority form of management

The dynamics of production of gross goods of agriculture (per 100 hectares of agricultural lands) in the economies of population and agricultural enterprises is compared. Advantages of enterprises, concentrations of production, are grounded. It is suggested to consider the priority form of manage – agricultural enterprises, not the small economies of population.

Key words: agrarian reform, multiform economy, forms of management, efficiency.